

Nr 77.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till skydd mot sand- och jordflykt: given Stockholms slott den 21 februari 1947.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 februari 1947.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld.

Genom beslut den 28 januari 1944 uppdrog Kungl. Maj:t åt lantbruksstyrelsen att i samråd med skogsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen verkställa utredning rörande de åtgärder, som kunde finnas böra vidtagas för att minska eller förhindra de skadeverkningar, som sandstormarna och snöstormarna förorsakade inom södra Sveriges sandjordsområden.

I skrivelse den 8 januari 1946 har lantbruksstyrelsen, efter överläggningar med skogsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ävensom med vissa särskilt anlitade sakkunniga, framlagt förslag till dylika åtgärder.

Över förslaget ha yttranden avgivits av statskontoret, domänstyrelsen, lantbrukshögskolan, skogsstyrelsen, länsstyrelserna i Kristianstads, Malmöhus och Hallands län, förvaltningsutskotten vid hushållningssällskapen i Östergötlands, Gotlands och Blekinge län samt i Kalmar läns norra och södra områden, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska naturskyddsföreningen, Sveriges lantbruksförbund, Sveriges utsädesförening och vetenskapsakademien. Länsstyrelserna i Kristianstads, Malmöhus och Hallands län ha vid sina yttranden fogat utlåtanden från hushållningssällskapen i länen. Skogsstyrelsen har överlämnat utlåtanden från skogsvårdsstyrelserna i sistnämnda tre län.

Innan jag redogör för innebörden av lantbruksstyrelsens förslag, torde jag få återgiva vissa i styrelsens utredning lämnade uppgifter rörande omfattningen av de av sandstormar berörda områdena, den skadegörelse dessa stormar förorsaka, orsakerna till stormarnas uppkomst och deras frekvens m. m.

För att få en säker uppfattning om, i vilka områden skadeverkningsar genom sandstormar bruka uppkomma, har lantbruksstyrelsen gjort förfrågningar bland annat hos hushållningssällskap, skogsvårdsstyrelser och vägförvaltningar i de delar av Götaland, inom vilka skadeverkningsar av sandstormar hittills varit kända. En sammanställning av de genom hushållningssällskapen sammanbragta uppgifterna giver vid handen, att de för sandstormar utsatta åkerarealerna uppskattas till 25 hektar i Kalmar län, 205 hektar i Blekinge län, 8 690 hektar i Kristianstads län, 5 385 hektar i Malmöhus län och 1 390 hektar i Hallands län. Tillhoppa rör det sig sålunda om över 15 000 hektar åker, som mer eller mindre regelbundet utsättas för skador genom sandstormar. Inom de socknar, där sandstormar förorsaka skador, är totala åkerarealen 128 004 hektar, varför sålunda i genomsnitt 12 procent av åkerarealen i dessa socknar skadas av sandstormar. Inom de olika socknarna varierar den skadelidande åkerarealen från ett mycket lågt procenttal och upp till 90 procent av hela arealen åker. Relativt sett mest omfattande äro skadorna inom Kristianstads och Malmöhus län, där respektive omkring 21 och 15 procent av den totala åkerarealen i de berörda socknarna är utsatt för dylik skadegörelse.

Av uppgifterna från vägförvaltningarna och skogsvårdsstyrelserna framgår, att de områden, där jordbruket är utsatt för sandstormar, i stort sett sammanfalla med de områden, där dylika stormar orsaka olägenheter i fråga om väghållningen, ävensom med de områden, som ur skogsvårdens synpunkt kunna tänkas vara aktuella i detta sammanhang.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att de lämnade uppgifterna, även om de måste tagas med en viss reservation, dock ge en upplysande bild av förhållandena i de berörda länen.

Rörande den skadegörelse sandstormarna åstadkomma anför lantbruksstyrelsen bland annat följande:

De mest påtagliga skadeyttringarna orsaka sandstormarna på vissa växande grödor. Förutom den uttorkning, som stormen förorsakar på växterna, utsättas dessa också för mekanisk åverkan, dels som direkt följd av vind-

trycket, dels och värst genom att den drivande sanden söndersargar växt-delar. I vissa fall kan också genom anhopning av sand orsakas en övertäckning och kvävning av växterna. De grödor, som utsätts mest för sandstormarnas skadeverkningar, äro vårsäd, potatis och rotfrukter, främst sockerbeter. Om sandstormar uppkomma i kritiskt skede, förstöras bladen kanske på endast några timmar så fullständigt att växten dör. I dylika fall blir omsådd ofrånkomlig med därav följande försening och minskad skörd, bortsett från kostnaderna i övrigt. Vid lindrig skadegörelse kan kanske omsådd undvikas, men även då eftersättes utvecklingen och skördeutfallet försämras.

Några påtagliga skadeyttringar på skogen, orsakade av sandstormar, torde ej vara påvisade.

I fråga om vägarna bliva skadeverkningarna först påtagliga, när sand- och snöstormar sammanfalla. Den anhopning av sand på vägar och i vägdiken, som en vanlig sandstorm åstadkommer, är visserligen en olägenhet och förorsakar viss kostnad, men är dock ej av den storleksordning att den torde betyda så mycket. En merkostnad av ett par tusen kronor årligen för borttransport av sålunda anhopad sand torde visserligen uppstå, men därtill synes dock olägenheten inskränka sig. Först vid kombination med snöstorm blir sandstormen ett problem för vägväsendet. I de sydsvenska länen kan vinterväghållningen därigenom fördyras högst avsevärt. Snöskottning, som i dylika fall blir nödvändig, kan draga en kostnad av flera 100 000 kronor per län.

Skadeverkningarna av sandstormarna inskränka sig emellertid ej till endast vad förut omnämnts. Sålunda kunna avloppsgravar och öppna diken igenfyllas av sanden och förorsaka betydande kostnader för upprensning. Vidare spridas skadeinsekter och växtsjukdomar, t. ex. nematoder å betor och potatis, och dessutom flyttas konstgödsel och utsäde från ett skifte till ett annat eller till och med kanske till någon annans fastighet. Allt detta medför betydande kostnader och besvär.

När sandstormar rasa tränger också sand in i boningshusen och förorsakar där icke blott obehag utan även hygieniska olägenheter. I många fall omöjliggöres arbetet ute på fälten, medan sandstormen rasar, och sikten för vägtrafikanten kan ibland bliva så dålig, att samfärdseln påtagligt besväras.

Någon uppfattning om skadegörelsens ekonomiska värde årligen har ej varit möjlig att erhålla på grundval av de förfrågningar, som gjorts hos hushållningssällskapen, enär man ej ansett sig kunna verkställa en någorlunda tillförlitlig beräkning. Det är också uppenbart mycket svårt att beräkna förlusterna på grund av skadorna. Det synes emellertid påtagligt, att dessa förluster äro ganska betydande, bland annat på grund av den relativt stora åkerareal, som är utsatt för skadegörelse. Att skadan också kan bliva den enskilde jordbrukaren övermäktig, synes framgå av att man t. ex. i Blentarps socken bevittnat, att hemman lagts helt öde i följd av sandstormarnas härjningar.

Om orsakerna till sandstormarna och om deras frekvens anføres i lantbruksstyrelsens skrivelse följande:

Sandstormar förekomma ej överallt där sandjordar förefinnas. Deras uppkomst synes kunna hänföras till speciella förhållanden, avseende jordmån, terräng och vissa ingrepp i naturen. Vad först angår jordmånen må framhållas, att det är den finkorniga och mullfattiga sanden som flyger, särskilt om den uttorkas, vilket vanligen sker under vårvintern, våren eller försommaren. Grov sand eller lerig sand utsättes således ej för sandflykt. Men även den sand, som har benägenhet att flyga, orsakar ej skada förrän terräng-

förhållandena gynna sandflykt. Åsar eller kullar i terrängen äro särskilt utsatta för vindarna. Sådana områden måste därför behandlas med särskilt hänsyntagande till förhållandena. I för vinden skyddade dalgångar eller där skogar lämna skydd uppkomma däremot ej sandstormar. Detta är däremot fallet vid de öppna slättbygderna, om jordmånsförhållandena i övrigt äro gynnsamma härför. I en viss terräng med en viss jordmån kunna sandstormar vara okända så länge lämpliga skyddsskogar finnas. Om dessa skyddande skogsbestånd nedhuggas, uppkomma förutsättningar för sandstormar och dessa börja uppträda. Vindskyddande skogsbestånd ha sålunda en mycket stor förmåga att förhindra sandstormar. Det kan därför innebära en fara att nedhugga förefintliga skogsbestånd i trakter, där sandstormar kunna väntas uppträda på grund av jordmåns- och terrängförhållanden.

Men även sättet att bedriva jordbruket utövar inflytande på sandstormarnas uppträdande. Sålunda är en av förutsättningarna för sandflykt, att jorden vid viss tidpunkt ligger huvudsakligen obevuxen. Användes jorden till vall eller gröda, som under den torra perioden binder jorden, förhindrar detta sanden att flyga. Redan om jorden skötes mindre väl så att den blir starkt bemängd med ogräsrötter, t. ex. kvickrot, kan detta förorsaka en bindning av sanden, som förhindrar eller i varje fall förminskar dess benägenhet att flyga. Härav framgår, att ett intensivare bruk av jorden och en effektiv ogräsbekämpning kan öka sandjordens benägenhet att flyga. Erfarenheten bland jordbrukarna bekräftar också, att sandstormarnas skadegörelse ökat i samma mån som jordbruksdriften blivit intensivare, t. ex. genom potatis- eller rotfruktsodling. Detta förhållande förklarar också, varför sandstormarnas skadegörelse ej omtalats tidigare på samma sätt som nu. Olägenheterna voro mindre förr än nu.

Sandstormarna uppstå understundom årligen, en eller flera gånger under samma år, eller med några års mellanrum. I de mest utsatta områdena inom Kristianstads och Malmöhus län uppträda sandstormarna årligen en å två gånger. Inom andra utsatta trakter synes frekvensen vara något varierande, och sällan uppträda sandstormarna där så ofta som i skånelänen.

Sandstormarnas uppträdande kunna sättas i samband med vissa vindriktningar, särskilt till de förhärskande vid den tidpunkt på året, när grödorna äro som mest ömtåliga för skadegörelse. Inom berörda områden orsakas sålunda skadegörelse antingen genom östliga eller västliga stormar. Däremot synas varken nordliga eller sydliga stormar vara farliga, enär de ej bruka uppträda vid de kritiska tidpunkterna. I de orter, där skydd genom skog eller dylikt erhålles mot östliga eller västliga vindar, behöver man ej befara skadegörelse. Detta förhållande är särskilt betydelsefullt, när det gäller att genom plantering av skogsbälten eller häckar till vindskydd söka förhindra skadegörelse.

Lantbruksstyrelsen påpekar slutligen, att risken för sandstormar ej är begränsad till de områden, som nu nämnts, utan att det föreligger fara för att sandstormarnas skadegörelse skall utvidgas till nya områden. Styrelsen anför härom följande.

Att inom de socknar, där sandstormar förekomma i skadegörande omfattning, vissa ingrepp i naturen kunna medföra ytterligare skadeverkningar, synes vara påtagligt. Men det torde också vara klart, att där förutsättningarna främst vad jordmån beträffar föreligga, kan en oförståndigt bedriven skogsavverkning eller en omläggning av driftsformen för jordbruket innebära vådor för uppkomst av nya för sandstormar utsatta områden. Särskilt torde förhållandena på Gotland och Öland böra uppmärksammas, men även vissa områden i Östergötland och Västergötland torde ligga i riskzonen. Inom Ble-

kinge län anses Ronneby socken i Kristianstads län, Ivetofta, Träne och Järrestads socknar samt i Hallands län Tjärby och Harplinge socknar löpa risk för uppkomst av sandstormar, om oförståndiga ingrepp göras i naturen. Bemärkas bör, att inom torvjorddistrikt t. ex. på Gotland kan uppkomma en liknande jordflykt, vilken får bekämpas efter principiellt enahanda grunder som vanlig sandflykt vid sandstorm.

Utän att närmare kunna angiva de områden, där sandstormar eller annan jordflykt i en framtid kan uppkomma, därest t. ex. oförständig skogsavverkning bedrivs, vill lantbruksstyrelsen fästa uppmärksamheten på att inom alla områden, där större samlad jordbruksbygd uppstår på jordmån av fin-kornig sandjordstyp, måste uppmärksamheten alltid vara inriktad på de favor för sandstorm, som i dylika fall kunna uppkomma.

Lantbruksstyrelsens förslag.

I fråga om möjligheterna att hindra uppkomsten av sandstormar eller minska skadeverkningarna av desamma behandlar lantbruksstyrelsen i sitt betänkande bland annat ingående den betydelse växtföljden och valet av grödor överhuvud ävensom sättet för jordens bearbetning och skiftesindelningen ha i ifrågavarande hänseende. Såsom utomordentligt viktiga åtgärder för bekämpande av sandstormarna nämner lantbruksstyrelsen vidare anläggande respektive bevarande av skyddsskogar och skyddshäckar.

Lantbruksstyrelsens förslag rörande de åtgärder, som från det allmännas sida böra vidtagas för att förebygga skadegörande sandstormar, innebär i stort sett följande. Genom upplysningsverksamhet bör man söka bereda jordbrukarna i de ifrågavarande trakterna ökad insikt om de åtgärder, som kunna vidtagas för att förebygga eller minska risken för uppkomst av sandstormar. Denna upplysningsverksamhet bör givetvis avse alla de åtgärder av förebyggande art, som nämnts i det föregående. Det förutsättes, att dylik upplysningsverksamhet kommer att bedrivas både av skogsvårdsstyrelserna och av hushållningssällskapen. Härjämte föreslås emellertid, att det skall uppdragas åt föreståndaren för statens försöksgård vid Ugerup att mot visst årligt arvode tjänstgöra som specialkonsulent på detta område. Detta arvode föreslås till 1 200 kronor, vartill komma resekostnader med ett beräknat belopp av 1 300 kronor per år. Vidare bör ett engångsanslag av 6 000 kronor ställas till lantbruksstyrelsens förfogande för utarbetande av en broschyr, innehållande råd och anvisningar rörande bekämpandet av sandflykten och upplysningar om bidragsmöjligheter m. m. samt för utövande av annan ändamålsenlig undervisnings- och propagandaverksamhet. Härjämte böra statsmakterna genom lämnande av bidrag söka stimulera till skogsodling och plantering av häckar, där dylika åtgärder befinnas lämpliga för att bekämpa sandstormarna. Dessa bidrag böra utgå ur statens skogsodlingsanslag. Under det att bidrag ur sagda anslag för närvarande utgår med högst 50 procent av den godkända kostnaden för företaget, bör dock enligt lantbruksstyrelsens förslag bidrag för ifrågavarande ändamål kunna utgå med ett grundbelopp av högst 60 procent av den godkända kostnaden för företaget och dessutom

med ett tilläggsbelopp av högst 15 procent av sagda kostnad. Bidrag för ifrågavarande ändamål bör — i motsats till vad som för närvarande gäller i fråga om bidrag ur statens skogsodlingsanslag — kunna utgå även till aktiebolag. Tilläggsbelopp bör dock endast kunna tillerkännas enskild person, vilken för sin och sitt husfolks bärgning är beroende av arbetsinkomster vid sidan av sitt jordbruk, och under förutsättning tillika, att han kan antagas icke vara i stånd att utan tilläggsbelopp utföra i företaget ingående arbeten. Bidragsverksamheten bör handhavas av skogsvårdsstyrelserna, vilka emellertid böra samarbeta med hushållningssällskapen och i vissa fall — vid plantering av skyddshäckar — även erhålla biträde av dessas personal. Medelsbehovet för en dylik bidragsverksamhet har lantbruksstyrelsen beräknat till i genomsnitt 100 000 kronor per år under en 15-årsperiod. För det första verksamhetsåret har lantbruksstyrelsen dock räknat med att ett belopp av 50 000 kronor skulle bli tillräckligt. Om en ägare av ett område, där sand- eller jordflykt förorsakar skadegörelse, försummar att taga sådan vård om området, att faran för denna sand- eller jordflykt förebygges, bör vidare det allmänna kunna expropriera området och vidtaga erforderliga skyddsåtgärder å detsamma. Frågan om expropriation för detta ändamål bör kunna väckas av skogsvårdsstyrelse efter samråd med hushållningssällskap. Slutligen bör det allmänna vidtaga vissa åtgärder för att förhindra, att de skyddsskogar och skyddshäckar, som nu finnas eller som i fortsättningen kunna komma till stånd, skola behandlas på sådant sätt, att det skydd de ge mot sand- eller jordflykt, äventyras. Såvitt angår skogarna bör erforderlig trygghet i detta hänseende vinnas genom en revision av skogsvårdslagstiftningens bestämmelser i fråga om rätten att företaga avverkning i dylika skogar. Beträffande skyddshäckarna föreslås, att som villkor för bidrag till plantering av dylika häckar skall gälla, att bidragstagaren skall vara skyldig återbetala bidraget, om häcken nedhugges. Den jordägare, som borttager en befintlig skyddshäck och ej vidtager andra tillfredsställande skyddsåtgärder, skulle dessutom löpa risken att området exproprieras.

Förslagen om tillsättande av en särskild konsulent för upplysnings- och undervisningsverksamheten på ifrågavarande område samt om utgivande av en broschyr i frågan m. m. motiveras av lantbruksstyrelsen på följande sätt.

En betydande upplysnings- och propagandaverksamhet synes erforderlig för att till allmänheten sprida kännedom om möjliga åtgärder ävensom statens stöd. Denna verksamhet kan visserligen förutsättas komma att bedrivas såväl av skogsvårdsstyrelserna som hushållningssällskapen, men då dessa hava många andra uppgifter sig anförtrodda och dessutom till en början ej heller hava så stor erfarenhet att åberopa, torde böra övervägas att uppdraga åt föreståndaren för statens försöksgård vid Ugerup att fungera som specialkonsulent på detta område för de olika län, varom här är fråga. I sin verksamhet har han redan kommit ifrågavarande problem in på livet och samlar alltjämt erfarenheter i den försöksverksamhet, som han leder. Därest denne befattningshavare erhåller ett skäligt arvode jämte anslag till resekostnader, som torde böra ställas till lantbruksstyrelsens förfogande, kunde konsulent-

verksamhet på området upptagas, vilket torde vara önskvärt åtminstone för de närmaste åren. Lantbruksstyrelsen anser, att arvodet skäligen bör bestämmas till 1 200 kronor för år. Därjämte torde ett anslag till rese- och traktementsersättning å förslagsvis 1 300 kronor för år böra anvisas. Redogörelse rörande den konsulterande verksamheten bör lämnas till lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen och lantbrukshögskolan samt i avskrift till samtliga hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser, som beröras av verksamheten i fråga.

För denna konsulterande verksamhet torde en lämpligt avfattad broschyr, innehållande jämväl författningsbestämmelser, kunna bliva till stort gagn. Många jordbrukare inom området skulle därav finna vägledning. Icke endast ägare av jord som flyger utan även andra jordbrukare med för hård vind utsatta lägen torde kunna draga fördel av de lärdomar, som erfarenheten givit t. ex. av häckplantering. Medel till utarbetande av en sådan enkel handledning torde därför böra ställas till lantbruksstyrelsens förfogande att användas för bestridande av kostnader för utgivande av en dylik broschyr. På lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen bör ankomma att godkänna manuskriptet i fråga. Vidare torde böra tillhandahållas viss undervisningsmaterial, varjämte lantbruksstyrelsen bör på lämpligt sätt kunna vägleda och understödja upplysnings- och propagandaverksamheten. Ett engångsanslag å förslagsvis 6 000 kronor synes böra ställas till lantbruksstyrelsens förfogande för ändamålet.

Ifrågavarande verksamhet kommer icke att göra överflödiga de försök, som bedrivs vid statens ifrågavarande försöksgård jämte försöksfält eller vid Sveriges utsädesförening. Tvärtom torde denna verksamhet bliva än mer betydelsefull om de vunna rönen snabbt kunna bringas ut till praktisk tillämpning bland jordbrukarna, som beröras av ifrågavarande problem. Lantbruksstyrelsen förutsätter, att kostnaderna för denna försöksverksamhet bestridas i annan ordning.

Som allmän motivering till sitt förslag om statsbidrag vid plantering av skyddsskogar och skyddshäckar anför lantbruksstyrelsen följande:

Även om markägarna i jordflyktsområdena ha obestridliga fördelar av att bedriva skogsodlingar i syfte att förhindra uppkomst av sandstormar, kan verksamheten säkerligen icke inom rimlig tid ernå den önskade planmässigheten, omfattningen och effekten i övrigt, med mindre statligt understöd erhålles. Någon närmare motivering härför kräves knappast. Det torde för övrigt vara ett allmänt intresse, att jordbruket och trädgårdsskötseln inom de berörda områdena få sina produktionsbetingelser förbättrade genom ett verksamt stormskydd ävensom att vågunderhållet av samma anledning underlättas. Av praktiska skäl bör förevarande stöd lämnas i form av statsbidrag utan återbetalningsskyldighet. Därjämte torde vara lämpligt, att det anslutes till någon redan befintlig, passande understödsform.

Med dessa utgångspunkter förefaller det ligga nära till hands att för ändamålet taga i anspråk det sedan år 1930 å riksstaten uppförda statens skogsodlingsanslag.

Till motivering av förslaget om en höjning av bidragsbeloppen anföres i lantbruksstyrelsens skrivelse följande:

Med det nuvarande bidraget av högst 50 procent kan man sannolikt icke räkna med att större delen av ett mera omfattande skogsodlingsprogram skall frivilligt genomföras inom rimlig tid. Ett förhöjt bidrag till förevarande skogsodlingar är motiverat med hänsyn såväl till att markägarens dispositionsrätt över skogen genom skyddsskogsbestämmelserna, vilka böra tilläm-

pas i förevarande fall, är mera begränsad än eljest som till att uppdragande av skogsbestånd på dessa sandmarker ofta icke kan beräknas vara ett ur skogsekonomisk synpunkt lika lönsamt företag som annorstädes. Det är vidare ett starkt allmänt intresse att sandflykten hindras. Därigenom tillgodoses hygieniska intressen, varjämte det allmänna vägunderhållet underlättas och förbilligas. Ytterligare skäl för ökat statsbidrag är, att åtgärderna skola utföras efter en gemensam plan och någorlunda samtidigt, varigenom möjligheterna att taga hänsyn till den enskilde markägarens speciella förhållanden och önskemål beskäras. Arbetet med skogsplantering ställer sig även understundom relativt dyrbart. Jordflykten kan förstöra de nyplanterade områdena, vilket tvingar till om- eller hjälpplantering i större eller mindre skala. Sedan plantorna nått 5-årsåldern bruka de dock endast i undantagsfall lida påtagligt avbräck genom sandstormar. Rötangrepp i tallkulturer på sandjordsmark uppgivas vara relativt vanliga. Detsamma gäller i fråga om skadegörelse genom insekter. De nu nämnda förhållandena bjuda att på en för lövträd lämplig mark giva dessa företräde. Men härigenom fördyras också kulturerne. Visserligen medför läskyddet ett förbättrat resultat av jordbruksproduktionen, men å andra sidan måste kanske för skogsplantering avstås odlad mark.

Vid avvägande av statsbidragets storlek synes böra beaktas den principiella överensstämmelsen i visst hänseende — nämligen inskränkningen i markägarens fria förfogande — mellan den här förordade verksamheten och de s. k. beredskapsarbeten, som nu planläggas inom skogsbruket för motverkande av arbetslöshet under en omställningsperiod efter krigshushållningen. I det förra fallet knytes statsbidraget till det särskilda villkoret, att det skapade läskyddet oavbrutet skall vidmakthållas. I det senare fallet äro specialkrav i arbetsmarknadshänseende knutna till bidragsverksamheten. Vidare gäller i förra fallet att arbetena avses skola genomföras efter en mera enhetlig plan avseende flera fastigheter, under det att i senare fallet arbetets utförande vid samma tidpunkt blir av avgörande betydelse. Dessa omständigheter liksom vad ovan i övrigt anförts giva stöd för uppfattningen, att bidragen i bägge fallen böra kunna utformas lika. Beträffande beredskapsarbeten i form av skogsodlingsföretag har av skogsstyrelsen föreslagits, att bidrag må utgå dels med ett grundbelopp av högst 60 procent av den godkända kostnaden, dels ock med ett tilläggsbelopp av högst 15 procent av sagda kostnad. Tilläggsbelopp skall endast kunna tillerkännas enskild person, vilken för sin och sitt husfolks bärgning är beroende av arbetsinkomster vid sidan av sitt jordbruk, och under förutsättning tillika, att han kan antagas icke vara i stånd att utan tilläggsbelopp utföra i företaget ingående arbeten. Lantbruksstyrelsen vill alltså ifrågasätta, huruvida icke bidrag till läskogsodlingar böra beviljas enligt nu angivna grunder. I motsats till vad för närvarande gäller i fråga om statens skogsodlingsanslag bör vidare bolag ej undantagas från bidragsrätt.

Beträffande de fordringar, som ur ekonomisk synpunkt böra uppställas på ett företag för plantering av skyddskog eller skyddshäckar för att bidrag skall utgå, erinrar lantbruksstyrelsen om att för närvarande som generell regel för beviljande av bidrag ur statens skogsodlingsanslag gäller, att nyttan av företaget minst skall motsvara kostnaden för detsamma. Styrelsen uttalar att det, vad angår planteringsföretag å annan mark än skogsmark, i särskilda fall torde bliva erforderligt att eftersätta kravet på full båtnad, men att en sådan eftergift ej torde behöva sträcka sig längre än att nyttan av företaget åtminstone skall motsvara den på skogsägaren belöpande kostnadsandelen.

Den lokala tillsynen över ifrågavarande planteringsarbete bör enligt lantbruksstyrelsens förslag handhas av vederbörande skogsvårdsstyrelse. Lantbruksstyrelsen framhåller, att så utan vidare blir fallet, om bidrag utlämnas från statens skogsodlingsanslag. Skogsvårdsstyrelserna böra sålunda omhändervisa uppgörandet av arbetsplaner, beviljandet av bidrag ävensom utövandet av kontroll över arbetet och avsyning av detta m. m. Skogsvårdsstyrelserna böra vidare föranstalta om anskaffande av det skogsodlingsmaterial, som erfordras för verksamheten, och tillhandahålla detta till självkostnadspris. Det nu sagda bör enligt lantbruksstyrelsens förslag i princip gälla såväl skogsodling som plantering av skyddshäckar. Lantbruksstyrelsen framhåller emellertid, att vid anläggandet av skyddshäckar tillkomma särskilda intressen, som måste tillgodoses, främst jordbrukets intresse. Med hänsyn härtill, bör enligt förslaget ett samarbete etableras mellan skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap i de berörda områdena, vilket bland annat bör få den formen, att planlägningsarbetet beträffande skyddshäckar på åkerjord kan uppdragas åt befattningshavare i hushållningssällskapen.

Beträffande kostnaderna för bidragsverksamheten kan ur lantbruksstyrelsens skrivelse här återgivas följande.

Kostnaderna för skogsplantering och anläggande av skyddshäckar variera under olika förhållanden, främst beroende av växtvalet. Som ett grovt medeltal för kostnaderna för skogsplantering kan angivas 165—250 kronor per hektar för barrträd och 225—320 kronor per hektar för lövträd. Vid lövträdsplantering kunna stängselkostnader tillkomma. För häckplantering kunna kostnaderna för enbart häck beräknas till omkring 40 kronor per hektar vid 50 meters avstånd mellan häckarna och till omkring 20 kronor per hektar vid ett maximiavstånd av 100 meter mellan häckarna. I dessa kostnader ingå såväl plant- som arbetskostnad. Härtill komma vissa kostnader för renhållning i häckarna.

Som tidigare angivits uppskattas det område, som mer eller mindre regelbundet utsättes för skador genom sandstormar, till drygt 15 000 hektar. En skogsplantering av hela denna areal, vilket emellertid ej kan ifrågakomma, skulle sålunda, om hektarkostnaden för plantering med hänsyn även till kompletteringsarbete beräknas till 250 kronor per hektar, draga en kostnad av tillhoppa 3,75 miljoner kronor, vilket sålunda anger en övre kostnadsgräns för ifrågakommande åtgärder. Med hänsyn till tillgång på plantmaterial, arbetskraft m. m., torde det taga minst 15 år för att genomföra en plantering av förenämnda omfattning. Därför torde årskostnaden ej behöva beräknas högre än till 250 000 kronor. En viss begränsning kan även beräknas med hänsyn dels till att ej hela området komme att skogsplanteras, dels till att häckplantering torde kunna beräknas förekomma ganska ofta. Frekvensen blir dock beroende av de priser på jordbruks- respektive skogsprodukter, som bliva rådande. Lantbruksstyrelsen håller emellertid ej för otroligt, att omkring halva arealen kan komma att skogsodlas. Kalkyleras årskostnaden därför till förslagsvis 130 000 kronor och beräknas bidrag genomsnittligt med 65 procent, skulle statsbidrag för detta ändamål årligen kunna bliva erforderligt från statens skogsodlingsanslag med i avrundat tal 85 000 kronor, var till komma förvaltningsbidrag till skogsvårdsstyrelserna med cirka 15 000 kronor.

I allt torde sålunda erfordras ett årsanslag för detta ändamål av i medeltal omkring 100 000 kronor under en 15-årsperiod. Då det torde taga 3 à 4 år för

att utöka plantskolorna i erforderlig omfattning, blir fulla medelsbehovet aktuellt först efter angivna antal år efter det beslut fattats om vidtagande av föreslagen åtgärd. Anslagsbehovet kommer därför till en början att stegras successivt. För första verksamhetsåret beräknar lantbruksstyrelsen, att ett belopp av omkring 50 000 kronor skall bli tillräckligt för ändamålet. Vid anslagsberäkningen får i fortsättningen hänsyn tagas till de sålunda stegrade anspråken på bidragsmedel.

På tal om bidragsverksamheten berör lantbruksstyrelsen även frågan, hur erforderliga plantor för planteringsverksamheten skola kunna anskaffas och hur kostnaderna för dessa plantor skola täckas. Lantbruksstyrelsen förutsätter, att skogsvårdsstyrelserna skola söka att vid sina plantskolor uppdraga plantor i den omfattning, som erfordras för ifrågavarande ändamål, och tillhandahålla dessa plantor till självkostnadspris. Samtidigt påpekar lantbruksstyrelsen, att plantskolornas odlingsverksamhet i så fall sannolikt måste utvidgas ej oväsentligt, och att en dylik utvidgning medför vissa förlustrisker för skogsvårdsstyrelserna. Lantbruksstyrelsen föreslår därför, att dessa förlustrisker skola delas mellan skogsvårdsstyrelserna och staten på så sätt, att skogsvårdsstyrelse, därest förlust skulle uppstå på plantskoledriften för ifrågavarande ändamål, när verksamheten närmar sig sin avslutning eller ock dessförinnan genom förväxning av plantmaterialet, efter skogsstyrelsens närmare prövning skall erhålla ersättning med högst 75 procent av den lidna förlusten. Även dylik ersättning bör enligt lantbruksstyrelsens förslag utgå ur skogsodlingsanslaget.

Såsom tidigare nämnts innebär lantbruksstyrelsens förslag vidare, att i vissa fall expropriation skall kunna ske av sådana områden, där ägarna underlåtit att vidtaga erforderliga skyddsåtgärder. Rörande behovet av tvångsåtgärder frambålles i betänkandet till en början, att de menliga verkningarna av att skyddsåtgärder underlåtas ej alltid begränsa sig till vederbörande jordägare själv utan kunna komma att beröra även närliggande fastigheter. Styrelsen anför vidare, att man under alla förhållanden torde få räkna med, att vissa markägare icke frivilligt komma att deltaga i de här åsyftade planteringarna och skogsodlingarna, samt påpekar, att så exempelvis kan bli förhållandet, då markägarens kostnad för arbetet icke står i proportion till båtnaden därav för den enskilda fastighet, å vilken åtgärden skall vidtagas. För att skyddsåtgärderna icke därigenom skola äventyras bör det enligt lantbruksstyrelsens uppfattning finnas möjlighet att vid trängande behov tvångsvis genomföra nödvändiga företag.

Beträffande utformningen av dylika tvångsåtgärder anför lantbruksstyrelsen, att två alternativ synas kunna komma undan övervägande. Det ena av dessa är att, då fråga uppkommer om plantering av skyddsskogar eller skyddshäckar, på liknande sätt som sker vid avdiknings- och vägbyggnadsföretag ålägga vederbörande intressenter skyldighet att deltaga i anläggningskostnaden för företaget i förhållande till den nytta de ha av detta. Det andra alternativet är att medgiva möjlighet till expropriation av den mark, som erfordras för dylika planteringar. På tal om det senare alternativet erinrar lantbruksstyrelsen om att man enligt nu gällande bestämmelser kan expro-

priera flygsandfält, varom ägaren försummat att taga sådan vård, att fara för sandflykt förebygges, ävensom kan tillämpa ett expropriationsförfarande för att på det allmännas bekostnad åstadkomma skogsåterväxt å skogsmark, som är genom kalhuggning eller på annat sätt ödelagd och ej utgör nödig betesmark.

Lantbruksstyrelsen har stannat för det senare alternativet och sålunda förordat, att de tvingande bestämmelserna skola begränsas till att avse rätt för kronan att exproprieras område, varom ägaren försummat taga sådan vård, att fara för sand- eller jordflykt förebygges. För att expropriationsinstitutet ej skall användas i oträngt mål föreslår lantbruksstyrelsen vidare, såsom förut nämnts, att beslut om expropriation skall kunna fattas endast efter en av skogsvårdsstyrelsen i samråd med hushållningssällskapet gjord hemställan. Mark, som förvärvats genom expropriation, skall enligt förslaget omhändertagas av domänverket för omedelbar skogsodling.

Bland de spörsmål, som behandlats i lantbruksstyrelsens utredning, må vidare nämnas frågan, hur naturskyddssynpunkterna skola beaktas vid plantering av skyddsskogar och skyddshäckar. Styrelsen framhåller, att dylika planteringar i många fall torde direkt tjäna naturskyddets intressen, men att man i andra fall måste räkna med att vid anläggningen av planteringarna vissa hänsyn måste tagas till naturskyddssynpunkterna, utan att detta dock bör få hindra ett målmedvetet arbete ur jordbrukets eller skogsbrukets synpunkter. En lämplig samarbetsform mellan de olika intressena har lantbruksstyrelsen ansett vara, att Svenska naturskyddsföreningen skall lämnas tillfälle att hos vederbörande skogsvårdsstyrelse meddela, vilka områden inom de för sandstormar utsatta kommunerna, som uppvisa naturskyddsproblem. Skogsvårdsstyrelsen skulle därefter, så snart frågan om planteringsåtgärder inom ett dylikt område bleve aktuell, söka träffa överenskommelse med naturskyddsföreningens representant om en sådan planläggning av planteringsverksamheten, att denna såvitt möjligt ej skulle vålla någon olägenhet för naturskyddsintressena.

Yttranden.

Behovet av särskilda åtgärder till skydd mot sand- och jordflykt har vitsordats i så gott som samtliga yttranden.

Särskilt har *hushållningssällskapets förvaltningsutskott i Kristianstads län* understrukit behovet av att en allvarlig kampanj mot skadorna till följd av sandstormar igångsattes och att lämpliga skyddsåtgärder vidtoges. Å andra sidan har emellertid *domänstyrelsen*, jämte det den vitsordat nödvändigheten av dylika åtgärder, framhållit, att man borde vidtaga mera ingående lokala undersökningar, innan man i större skala grepe sig an med denna uppgift. Domänstyrelsen har i detta sammanhang hänvisat till att betydelsefulla erfarenheter om skyddsplanteringars utförande och effekt sedan lång tid tillbaka föreläge i Danmark, särskilt från dylika planteringar i Jylland,

och att det vore av vikt, att man toge närmare del av dessa rön, innan man i större skala här i landet igångsatte skyddsplanteringar.

Även lantbruksstyrelsens förslag rörande utformningen av åtgärderna mot sand- och jordflykten har helt eller i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran i det övervägande antalet av de avgivna yttrandena.

Mot lantbruksstyrelsens förslag om tillsättande av en särskild konsulent för upplysnings- och propagandaverksamheten på ifrågavarande område samt om anvisande av statsmedel för utgivande av en broschyr i frågan har erinran gjorts endast av *statskontoret* samt, såvitt angår tillsättandet av en särskild konsulent, av *lantbrukshögskolan* och *Svenska naturskyddsföreningen*. Rörande upplysnings- och propagandaverksamheten har statskontoret uttalat, att denna verksamhet icke torde behöva erhålla större omfattning än att den kunde omhänderhavas av vederbörande skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap. Beträffande förslaget om en broschyr har statskontoret anfört, att kännedom om möjligheterna att erhålla statsbidrag till de föreslagna skyddsåtgärderna torde kunna meddelas på annat och lämpligare sätt, såsom genom artiklar i tidningar och facktidsskrifter o. s. v., ävensom genom direkt upplysningsverksamhet från skogsvårdsstyrelsernas och hushållningssällskapens befattningshavares sida i samband med deras resor.

Lantbruksstyrelsens förslag rörande utbetalande av bidrag till plantering av skyddsskogar och skyddshäckar har i allmänhet tillstyrkts i de avgivna yttrandena. *Statskontoret* har emellertid anfört följande.

Statskontoret har icke något att erinra mot att de bidrag, som finnas böra medgivas till sådana skyddsåtgärder, om vilka i ärendet är fråga, utgå från statens skogsodlingsanslag. Förslaget i denna del synes vara motiverat av praktiska skäl och ägnat att underlätta och förenkla de med verksamheten förenade administrativa bestyren. Däremot har ämbetsverket icke blivit övertygat om nödvändigheten av att låta dessa bidrag utgå efter förmånligare grunder än övriga bidrag från nämnda anslag. Gentemot de av lantbruksstyrelsen anförda synpunkterna må framhållas, att nu ifrågavarande skogsodlingar och andra skyddsåtgärder motiverats av angelägenheten att förhindra skadeverkningar för jordbruksnäringen. Enligt statskontorets mening synas åtgärder i detta syfte böra vidtagas endast i de fall, då båtnaden till fullo motsvaras av kostnaden för företaget. I anslutning härtill kan statskontoret icke finna annat än att det bör vara tillräckligt med ett statsbidrag, som motsvarar hälften av den godkända kostnaden. I överensstämmelse med denna ståndpunkt kan statskontoret icke förorda, att bidrag av statsmedel skall medgivas utgå även i sådana fall, då nyttan av företaget endast motsvarar jordägarens kostnad för detsamma.

Rörande bidragsfrågan har vidare *domänstyrelsen* anfört, att med hänsyn till de kostnader, som planteringarna komme att medföra för enskilda jordägare, bidrag av allmänna medel till dessa planteringar icke torde kunna undkommas, men att spørsmålet om storleken av och villkoren för dylika bidrag borde tagas under övervägande i samband med den inom skogsstyrelsen pågående överarbetningen av skogsvårdslagstiftningen.

Mot förslaget att medgiva rätt till expropriation av mark för planteringsändamål har anmärkning framställts endast av *Sveriges lantbruksförbund* och av *förvaltningsutskottet hos hushållningssällskapet i Malmöhus län*, vilka ansett ett dylikt tvångsmedel obehövt. I detta sammanhang må även nämnas, att *domänstyrelsen* anfört att, därest expropriation skulle ske i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag, en förvaltning genom domänverket av dylika mindre, spridda markområden sannolikt skulle bli förenad med vissa praktiska olägenheter men att styrelsen likväl, för såvitt icke föreskrifter kunde meddelas i syfte att anläggning och vård av dylika planteringar skulle kunna genomföras utan att marken överginge i statens ägo, vore beredd att åtaga sig uppgiften.

Beträffande förslaget om ersättning till skogsvårdsstyrelserna för de förluster de kunde åsamkas genom tillhandahållande av plantor för ifrågavarande planteringsverksamhet har *statskontoret* anfört, att frågan om dylik ersättning borde upptagas till prövning i annat sammanhang och att i vart fall utgifter för sagda ändamål icke borde belasta skogsodlingsanslaget.

I yttrandena från vetenskapsakademien och från Svenska naturskyddsföreningen har särskilt berörts frågan, hur man skulle kunna vinna garantier för att *naturskyddsintressena* skulle bli vederbörligen beaktade. *Vetenskapsakademien* har anfört att det, om icke samarbetet mellan skogsvårdsstyrelserna och naturskyddets målsmän gäves en fastare organisation än den, som antytts i lantbruksstyrelsens betänkande, syntes kunna uppstå risk för att sådant samarbete blott sporadiskt skulle komma till stånd och för att viktiga naturskyddsintressen understundom skulle bli åsidosatta. Akademien har vidare sagt sig vilja ifrågasätta, huruvida det icke vore lämpligt att för behandling av hithörande ärenden till skogsstyrelsen knyta en särskild nämnd, bestående av sakkunniga inom naturskydd och landskapsvård, till vilken nämnd skogsvårdsstyrelse skulle vara skyldig att i varje särskilt fall hänskjuta de upprättade förslagen. Det skulle då åligga denna nämnd att efter hörande av vederbörande lokala naturskyddssammanslutningar avgiva vägledande utlåtande till skogsvårdsstyrelsen. Till ledamöter av nämnden borde personer med erforderlig sakkunskap utses på förslag av vetenskapsakademien och Svenska naturskyddsföreningen. *Svenska naturskyddsföreningen* har rörande tillvaratagandet av naturskyddsintressena anfört, bland annat, att det för tryggande av samarbetet mellan naturskyddets samt jordbrukets och skogsbrukets intressen vore önskvärt, att bestämmelser om detta samarbete skulle inflyta i bidragsförfattningen.

Departementschefen.

Den utredning, som lantbruksstyrelsen verkställt, visar att sandstormarna i vissa trakter utgöra ett allvarligt problem för jordbruket. Sammanlagt synes över 15 000 hektar åkerjord mer eller mindre regelbundet skadas av sand- eller jordflykt. De skador som härigenom förorsakas jordbrukarna äro

betydande. Men även vägväsendet besvärås på vissa håll i icke ringa grad. Av utredningen torde vidare framgå, att det föreligger risk att, om ingenting göres för att motverka sand- och jordflykten, denna skall ytterligare förvärras.

I likhet med lantbruksstyrelsen finner jag det angeläget, att man genom upplysningsverksamhet söker bereda jordbrukarna ökade insikter om de faktorer, som medverka till uppkomsten av sand- och jordflykten, och om vikten av att själva jordbruksproduktionen planlägges och bedrivs på ett sådant sätt, att riskerna i största möjliga utsträckning begränsas. Mycket torde här, såsom lantbruksstyrelsen påpekat, kunna vinnas bland annat genom valet av grödor och produktionens inriktning överhuvud taget, genom sättet och tidpunkten för jordens bearbetning ävensom genom skiftesläggningen. Upplysningsverksamheten bör givetvis även gå ut på att hos jordbrukarna skapa ökad förståelse för den betydelse skyddsskogar och skyddshäckar ha i detta sammanhang. Denna upplysningsverksamhet bör ingå som ett led i den allmänna upplysningsverksamhet, vilken omhänderhaves av hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna i de berörda områdena. Tillräckliga skäl synas mig däremot knappast föreligga för att man härjämte skall tillsätta en särskild konsulent för denna upplysningsverksamhet. Ej heller kan jag biträda förslaget om anvisande av ett engångsanslag till lantbruksstyrelsen för utgivande av en broschyr i frågan m. m.

De åtgärder avseende sättet för bedrivande av själva jordbruksproduktionen, som kunna vara erforderliga för att minska risken för sand- och jordflykten, synas böra vidtagas av jordbrukarna själva utan direkt ekonomiskt stöd från det allmännas sida. Däremot torde det, såsom lantbruksstyrelsen framhållit, ofta bliva nödvändigt, att statsmakterna lämna ekonomisk medverkan till plantering av skyddsskogar och skyddshäckar, om sådana skola komma till stånd i önskvärd omfattning. Emellertid synes lantbruksstyrelsens förslag om formen för denna ekonomiska medverkan icke helt tillfredsställande. Enligt detta förslag skulle bidrag till dylika planteringsåtgärder alltid utgå ur skogsodlingsanslaget. Detta skulle innebära, att sagda anslag skulle belastas med kostnader ej blott, såsom nu är fallet, för sådana skogsplanteringar, som äro motiverade ur skogsekonomisk synpunkt, utan även för skogsplanteringar, som helt eller i främsta rummet vidtagas i jordbrukets intresse och ej kunna väntas vara av någon betydelse för ökandet av landets skogstillgångar, ävensom för plantering av häckar å åkerjord. Det synes icke lämpligt att på dylikt sätt använda skogsodlingsanslaget för ändamål vid sidan av dem, för vilka anslaget egentligen är avsett. Enligt min mening bör skogsodlingsanslaget ej användas för plantering av skyddsskogar i andra fall än sådana, där planteringen är ekonomiskt motiverad redan med hänsyn till önskemålet att vinna en nöjaktig skogsproduktion å marken. Bidrag bör dock, i motsats till vad som är fallet enligt nu gällande bestämmelser för användningen av skogsodlingsanslaget, kunna utgå även om den markplanteringsåtgärden avse ej vid planteringstillfället är att hänföra till skogsmark. Vid plantering av skyddsskogar i sådana fall, där åtgärden främst är

föranledd av hänsyn till jordbrukets intressen, ävensom vid plantering av skyddshäckar böra andra stödformer komma i fråga. Eftersom dylika planteringar äga mycket nära anknytning till strävandena att åstadkomma en inre rationalisering inom jordbruket, anser jag, att de stödformer, som jag tidigare i proposition angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens förordat beträffande inre rationaliseringsåtgärder, böra användas även för ifrågavarande planteringsverksamhet, och att sålunda amorteringslån och avskrivningslån böra kunna utlämnas till dylika planteringar enligt de grunder för sådana lån, som jag där angivit beträffande stenröjning, jordkörning och liknande förbättringsåtgärder. Vid prövning av ansökningar om avskrivningslån för nu ifrågavarande ändamål torde dock en viss avvikelse från de såsom allmänna förordade normerna för avskrivningslån till nyssnämnda förbättringsåtgärder ej sällan vara påkallad. De erforderliga medlen torde böra tagas ur den fond respektive det anslag, varur amorterings- och avskrivningslån till inre rationaliseringsåtgärder förutsatts skola utgå.

Vid sådana skogsplanteringsåtgärder, som utföras med anlitan av skogsodlingsanslaget, torde de nuyarande bestämmelserna för utlämnande av bidrag ur detta anslag lämpligen kunna gälla. Med anledning av vad lantbruksstyrelsen anfört om behovet av en ändring av det i sagda bestämmelser uppställda kravet på att nyttan av företaget minst skall motsvara kostnaden för detsamma vill jag framhålla, att man vid en uppskattning av båtnaden av företaget givetvis bör ta hänsyn ej blott till den nytta åtgärden medför för ägaren av den mark, varå planteringen sker, utan även till den nytta närliggande jordägare få av densamma. Något behov av en uppmjukning av ifrågavarande fordran synes mig under sådana förhållanden ej föreligga.

En konsekvens av vad jag nu föreslagit beträffande de olika källor, ur vilka ekonomiskt stöd till ifrågavarande åtgärder bör utgå, blir, att bidragsfrågorna kunna komma att handläggas av skilda organ. I de fall, då bidrag skall utgå ur skogsodlingsanslaget, komma ärendena att behandlas av skogsårdsstyrelserna, medan de särskilda länsorgan, som i nyssnämnda proposition föreslagits skola omhänderhava den statliga verksamheten för bland annat jordbrukets inre rationalisering — lantbruksnämnderna — komma att behandla sådana ärenden, där amorterings- och avskrivningslån skola lämnas. Detta synes dock ej böra betraktas som någon olägenhet, då de frågor, som ankomma på de olika organen, böra ses från olika utgångspunkter och i regel fordra olika sakkunskap.

Enligt lantbruksstyrelsens förslag skulle, om det visade sig omöjligt att få till stånd erforderliga skyddsåtgärder på frivillighetens väg, expropriation i sista hand kunna komma i fråga för att bereda det allmänna dispositionsrätt till sådana områden, där planteringsåtgärder borde vidtagas. Principiellt kunna väl några invändningar mot en dylik utvidgning av expropriationsinstitutet knappast göras, i den mån den motsvaras av ett verkligt behov. Såsom lantbruksstyrelsen erinrat, kan redan nu expropriation ske bland annat av flygsandfält, varom ägaren försummat att taga sådan vård, att fara för

sandflykt förebygges. Arbetet med bekämpande av sand- och jordflykt från andra områden än flygsandfält har emellertid i vårt land ännu ej nått så långt, att full säkerhet om de mest ändamålsenliga bekämpningsmetoderna kan anses föreligga. Arbetet måste därför under de närmaste åren i viss mån anses som en försöksverksamhet. Jag anser det med hänsyn härtill lämpligast, att arbetet med bekämpandet av sand- och jordflykten i vart fall tills vidare skall bedrivas utan användande av tvångsåtgärder. Man vinner då dels ökad insikt rörande det lämpligaste sättet för anordnande av skyddsplanteringar, dels erfarenheter om möjligheterna att utan expropriation få till stånd erforderliga skyddsåtgärder.

Vad angår frågan om ersättning till skogsvårdsstyrelserna för förluster, som kunna uppkomma genom en utvidgning av odlingen av plantor för skyddsplanteringarna vill jag nämna följande. Därest ifrågavarande plantodlingsverksamhet, trots att den planlagts och bedrivits med den omsorg, som skäligen kan påfordras, i något fall till följd av svårigheter att avsätta plantorna skulle medföra förluster för en skogsvårdsstyrelse, synes det mig rimligt, att staten skall bära åtminstone en del av denna förlust. I överensstämmelse med den uppfattning, som kommit till uttryck i statskontorets yttrande, anser jag det dock ej nödvändigt, att man redan nu närmare reglerar, under vilka omständigheter eller i vilken utsträckning dylik förlust bör ersättas av staten.

I vetenskapsakademiens och Svenska naturskyddsföreningens yttranden ha föreslagits vissa åtgärder för att bereda ökade garantier för att naturskyddsintressena skulle bli vederbörligen beaktade vid handläggningen av hithörande ärenden. Några dylika åtgärder böra dock enligt min uppfattning ej vidtagas, detta redan med hänsyn till att frågan om naturskyddets organisation för närvarande är under utredning. Jag vill emellertid understryka att jag i likhet med lantbruksstyrelsen utgår från att de jordbrukets och skogsbrukets organ, som ha att behandla dessa ärenden, i alla de fall, där naturskyddsintressena beröras, skola uppehålla kontakt med naturskyddets företrädare.

Vad slutligen angår frågan om åtgärder för bevarande av de skyddsskogar och skyddshäckar, som nu finnas eller som kunna komma till stånd i fortsättningen, vill jag erinra om att enligt skogsstyrelsens år 1946 framlagda förslag till ny skogsvårdslag sådana skogar, vilkas bestånd prövas erforderligt till skydd mot sand- eller jordflykt, skola kunna underkastas särskilda bestämmelser i fråga om rätten till avverkning och skyldigheten att vidtaga åtgärder för betryggande av återväxten. Det synes mest ändamålsenligt att frågan om berörda åtgärder prövas i samband med nämnda förslag. Beträffande de skyddshäckar, som kunna komma att planteras med hjälp av avskrivningslån, bör i överensstämmelse med de allmänna regler, vilka föreslagits för dylika lån, som villkor för frihet från återbetalningsskyldighet gälla, att planteringen underhålles under avskrivningstiden.

De former för den statliga låne- och bidragsverksamheten för främjande av jordbrukets inre rationalisering, som jag förordat i den tidigare omför-

mälda propositionen angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, äro avsedda att tillämpas från och med den 1 juli 1948, då de särskilda verkställighetsorganen för detta arbete — lantbruksnämnderna — även skulle träda i funktion. Den del av arbetet med stödjande av nu ifrågasvarande planteringsåtgärder, som enligt vad jag föreslagit bör ankomma på lantbruksnämnderna, torde med hänsyn härtill ej kunna påbörjas före sagda dag. Några nämnvärda olägenheter av ett dylikt uppskov behöva enligt min mening ej befaras uppstå. Vad skogsvårdsstyrelsens arbete angår bör det givetvis ej föreligga hinder för att skogsvårdsstyrelse även före nämnda dag utlämnar bidrag ur skogsodlingsanslaget till sådana skogsplanteringsåtgärder, som äro av betydelse för hindrande av sand- eller jordflykt, därest förutsättningarna för anlitage av sagda anslag äro uppfyllda och medel finnas tillgängliga. Anledning att för detta ändamål ifrågasätta en höjning av tidigare äskade medel till sagda anslag synes ej föreligga. Någon särskild medelsanvisning för ifrågasvarande planteringsverksamhet torde sålunda ej erfordras för budgetåret 1947/48.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva att åtgärder i enlighet med vad av mig i det föregående förordats må vidtagas till skydd mot sand- och jordflykt.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Eklund.